

debatt

Tips 95 400 400 • debatt@smp.no • sentralbord 70 12 00 00

KRONIKK/SYNSPUNKT
Maks 6000 tegn inkl. mellomrom.
Legg gjerne ved portrettfoto.

DEBATTINNLEGG
Maks 2500 tegn inkl. mellomrom.

All utgivelse skjer i henhold til Sunnmørspostens publiseringsvilkår. Vi forbeholder oss retten til å arkivere og utgi i elektronisk form alt som er publisert i Sunnmørsposten. Innsendt materiale og innsendt stoff honoreres bare når det er avtalt. Vi forbeholder oss retten til å korte ned. Ubrukte innlegg returneres bare på anmodning.

Når maskinene vet alt om deg

... og du vet intet om maskinene

KRONIKK

HARALD YNDESTAD
professor emeritus, NTNU Ålesund

I 1968 kom filmen 2001 A Space Odyssey. Romskipet Discovery var på veg mot Jupiter og datamaskinen HAL 9000 hadde kontroll over oppdraget. Et skummelt rødt øye overvåket astronautene i romskipet.

Astronauten Dave fikk en snikende følelse av at HAL 9000 hadde en skjult plan. En plan som manipulerte dem alle. Noen av oss husker HAL 9000s replikk, «I'm sorry Dave, but I'm afraid I can't do that». Men da Dave begynte å trekke ut hukommelseskort, begynte HAL 9000 å be for sitt liv.

Filmen kom på et tidspunkt, da kybernetikken og ny elektronikk la grunnlaget for romfart og automatiske maskiner. Den var også et varsel om en fantastisk framtid, der vi snakker med maskiner, som arbeidet for oss. Samtidig følte vi et lite grøss, over at maskiner kan ha en skjult agenda.

Året 2001, var også det året jeg begynte å undervise emnet kunstig intelligens ved Høgskolen i Ålesund. Innovasjon over

en periode på 30 år, hadde vært basert på Moores lov. Det førte til at prisen på elektronikk ble halvert etter bare to år.

Vi fikk det som kalles en singularitet. Anvendelsen av elektronikk vokste over alle grenser. Millioner elektroniske maskiner kom inn i teknisk utstyr og PC-er tilknyttet Internett. Industrien ble automatisert, etablerte yrker forsvant, og nye yrker kom. Dette var en utvikling som ingen hadde planlagt, ingen hadde forestilt seg, og som ingen kunne stoppe. Grunnlaget var millioner små elektronisk maskiner som omformet måledata etter matematiske modeller. Matematiske modeller, som hadde vært nesten uendret i 50 år.

Umerkkelig får vi en fragmentering av offentlige tjenester og fragmentering av demokratisk kontroll

Motivet for å innføre kunstig intelligens, var å ta i bruk en ny type matematiske modeller, som kunne overvåke teknologiens egen yteevne. Med kunstig intelligens, kunne en innføre mer kostnadseffektive teknologiske løsninger som optimaliserte industriproduksjon, energiforbruk, styring av skip, osv. Samtidig fikk vi en ny tenkemåte. Styring og kontroll var ikke lenger knyttet til styring etter fysiske størrelser, men til

optimalisering av kostnader. Kostnader som kunne vektlegges, endres og læres over tid.

Når tingene blir smarte

Det vi var vant med, var forutsigbare elektroniske maskiner. Feil var et resultat, som ikke var forutsigbart. Kunstig intelligens var basert på prinsippet om at teknologien fikk ansvar for egen læring. Dette krevde en biologisk tankegang, der elektroniske maskiner tilpasser seg, ved å prøve tilfeldige valg, og velge de beste.

Når en elektronisk maskin lærer ved prøving og feiling, kan den selv overvåke og tilpasse sin egen yteevne, ved å overvåke endringer i maskinens omgivelser. Den kan f.eks. optimalisere energiforbruk i et hus, ved å ha tilgang til husets forbruksmønster, kraftpriser, årets klimavariasjoner, osv. Disse data vektlegges i profiler, som danner grunnlag for maskinens beslutninger.

Umerkkelig ble slike profiler utvidet ved å velge de data som optimaliserer egne valg. Slik ble smart teknologi til selv-lærende maskiner som utvikler seg selv, ved å søke etter mer data på Internett, og fra mobiltelefoner. Tilgang til mer data, la grunnlag for sikrere beslutninger. Tilgang til data, ble viktigere enn tilgang til kapital.

Når maskinene lager din profil

Umerkkelig, ble smart teknologi overført fra industriell instrumentering til servicenæringer og andre som leverer informasjon til store folkegrupper.

Mediebransjen og andre in-

DATAFANGST: Datafangst utvides fra de store aktørene på Internett til mobiltelefoner, på at vi har mistet kontroll over egne data og hvordan de anvendes, skriver Harald Yndestad.

formasjons-leverandører begynte å lage profiler av deg og meg, for å gi oss tilpasset reklame. Matvarekjeder kunne lage profiler av våre innkjøpsvaner. Nettleverandøren om når vi bruker strøm. Bankene laget økonomiske profiler fra våre forbruk. Mobiltelefonen lager profiler av vår helse, Facebook av våre sosiale egenskaper. Google vet hvor vi er i på veien, hvilke butikker vi er i osv.

Når data får en verdi, kan profiler av deg og meg selges, i et mer eller mindre åpent marked. Tusenvis av kamera på gater og butikker, kan gjenkjenne ditt ansikt. Fra et bilde av deg, kan maskinene få fram all informasjon om deg. Slik ble det,

at «ånden kom ut av flasken», og kunstig intelligens ble en ny singularitet, som sprer seg til millioner av elektroniske maskiner, tilknyttet Internett.

Når maskinene vet alt om deg

Når prisen på elektronikk halveres på to år, over en periode på 50 år, blir elektroniske datamaskiner så billig at de kan brukes i alle ting, i et «Tingenes Internett». Datafangst utvides fra de store aktørene på Internett, til mobiltelefoner, og til tingene omkring oss. I mitt hus er der elektroniske maskiner i lyspærer. Lyspæren kan selv regulere lyset i huset og oppdatere sin egen programvare. Min robotstøvsuger ivaretar sin

●● Naboene til Forargelsens hus har ventet lenge nok. Huset skaper vantrivsel og bør kunne rives så vi slipper å mase i flere år om en opplagt sak der kommunen må handle

Kjell Arne Slinning

foner og tingene omkring oss. Når maskinene vet alt om oss og vi vet intet om maskinene, er det er tegn på at vi har mistet kontroll over egne data og hvordan de anvendes. FOTO: NTB SCANPIX

egen servise, oppdaterer sin egen programvare, og rapporterer sin egen yteevne.

Som HAL 9000, kan smarte høgtalere tale, forstå, huske, og rapportere hva du sier. Umerkelig, kommer en snikende følelse, av å være astronauten Dave, på romskipet Jorden.

Når maskinene vet alt om oss og vi vet intet om maskinene, er det er tegn på at vi har mistet kontroll over egne data og hvordan de anvendes.

Når maskinene vet alt om alle

Når kapasiteten til de elektroniske maskinene fordobles på to år, over en periode på 50 år, får elektroniske maskiner kapasitet til å kunne vite alt om

alle. Som av et sort hull i verdensrommet, blir de små slukt av store, som forvalter millioner av personlige profiler. Profiler som tilpasser service til deg, meg og millioner av andre.

Noen få aktører vet hva millioner personer leser, hvilken musikk de spiller, hvem som er venner, hvem søker som partnere, hvor de er på vegene og hvor de handler, osv. Umerkelig, får vi den største omforming av servicetjenester i samfunnet, noensinne. Når maskinene forvalter millioner private servicetjenester, er det en kort veg fram til å overta dagens offentlige servicetjenester. Umerkelig får vi en fragmentering av offentlige

tjenester og fragmentering av demokratisk kontroll.

Skal offentlige tjenester ivareta sin virksomhet, må de sikre seg kontroll over egne data, og hvordan dataene anvendes.

Smarte maskiner vil prege utviklingen av samfunnet i flere 10-år framover. Samtidig er der en gryende skepsis til ny teknologi og kunstig intelligens. Som i filmen 2001 A Space Odyssey, er denne skepsisen berettiget når maskinene tilegnes en skjult agenda. Smarte maskiner representerer et stort teknologisk fremskritt. Samtidig er det slik, at når maskinene vet alt om oss, og vi vet intet om maskinene, danner det grunnlag for store framtidige konflikter.

FORARGELSENS HUS

Styring i nye og gamle Ålesund

Naturlig nok er det framtidens Ålesund som er i fokus for tiden. I Sunnmørsposten får vi vite om den planlegging som er i gang for den nye kommunen.

Spørsmålet er hvordan det nye Ålesund kan styres pålitelig, ansvarlig, borgernært og effektivt. Vanskelige og viktige spørsmål. Det sies også at det er viktig at innbyggerne må komme med innspill om hvordan en kan legge til rette for nærdemokrati i nye Ålesund. Viktige spørsmål.

En viktig faktor er hvordan folk trives der de bor, og det arbeides med tilrettelegging hele tiden. Vi vil ha det trivelig rundt oss. De fleste som har fulgt med kjenner den lange historien om Forargelsens hus på Hessa, sammen med flere andre hus som står falleferdige og skaper utrivelige og til dels farlige forhold i et ellers trivelig miljø. Ved flere anledninger har det vært henvendelser i brev til kommunen om denne saka. Siste brev ble sendt for ikke veldig lenge siden. Før det svarte kommunen at det ble arbeidet med saka, og det så ut som et endelig svar kunne komme om ikke altfor lang tid.

Ingen ting har skjedd, og siste brev er ikke besvart. Det tar tydeligvis lang tid i kommunen å svare på slike henvendelser. Det har noe med nærdemokrati å gjøre når spørsmål kommer fra grasrota. Saka synes grei nok. Når eieren neglisjerer alle frister og påbud og ser ut til å være handlingslammet når det gjelder å gjøre noe med dette, må det være en sak som kommunen kan gjøre noe med. Nå har det vart lenge nok.

Det er bra at kommunene vil legge til rette for nærdemokrati i nye Ålesund, men da må det praktiseres bedre enn i denne sammenhengen.

Naboene til Forargelsens hus har ventet lenge nok. Huset skaper vantrivsel og bør kunne rives, så vi slipper å mase i flere år om en opplagt sak der kommunen må handle.

KJELL ARNE SLINNING
Ålesund

SAMFERDSEL

Håp for farlige veier

Regjeringspartiene med støtte fra KrF har vedtatt en løsning for å få gjort noe med forfallet på fylkesveiene. Om det blir asfalt i hullene er i stor grad opp til fylkene selv.

Det var Senterpartiet som løftet problemet med et forfallent fylkesveinett opp i Stortinget. Et tema som er brennaktuelt etter en snørik vinter som har satt dype spor i allerede elendige fylkesveier. Forslaget deres gjorde at regjeringspartiene, etter NAFS syn, har kommet med en enda bedre løsning. I neste Nasjonal transportplan skal regjeringen ha på plass en belønningsordning for fylkesveiene. Det betyr at staten sier seg villige til å være med på et spleiselag for å sette fylkesveiene i ordentlig stand. Kravet er at fylkene selv legger fram en forpliktende plan for å ta igjen forfallet på vegene sine.

Dette gir et etterlengtet håp om at fylkene skal klare å rette opp et skakkjørt veinett. Selv om det ennå ikke er klart hvor mye av regninga staten skal ta, så har de forpliktet seg til å bidra. NAF regner med at det ikke blir knapper og glansbilder. Det viktige er at fylkene nå får denne muligheten og at det kreves en forpliktende plan.

Fylkesveiene våre er allerede i en elendig forfatning og det er tre år til neste Nasjonal transportplan. Det kan virke lenge for utålmodige veibrukere, som allerede i flere år har ristet rundt på rasfarlige og smale veier. Men samtidig er det så kort tid til at fylkene allerede nå må komme i gang med å legge den planen. For det er fylkene som har ansvaret og skal ha det. Nå vil de få et verktøy som letter jobben og statlige midler som avhjelper pengekassa.

Vår oppfordring er at fylkene må sette i gang nå, slik at søknadene til staten ligger klare når belønningskassa er fylt. Slik kan det bli ordentlig fart på vedlikeholdet av veinettet der mange nordmenn reiser daglig. Men da kan ikke fylkene somle.

STIG SKJØSTAD
Administrerende direktør i NAF